

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته:

آموزش زبان فارسی

عنوان پژوهش:

مقایسه پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوزبانه و یک زبانه مقطع ابتدایی شهر سراوان (۸۹-۱۳۸۸)

استاد راهنما:

دکتر علیرضا حیدرزادگان

استاد مشاور:

دکتر بهمن زندی

پژوهشگر:

نازی ناستی زایی

خرداد ۱۳۸۹

و من آیاته خلق السموات والارض و اختلاف الستکم و الوانکم

ان فی ذلک لآیات للعالمین (روم، ۲۲)

"و از نشانه های او آفرینش آسمان ها و زمین و اختلاف زبان ها و

رنگ های شماسست. قطعا در این امور برای دانشوران نشانه هاست"

تقدیم به

دست های پینه بسته ی مادرم:

اولین معلم زندگی ام

که زبان را به من آموخت

که تقدیر و تشکر

"مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمَخْلُوقَ لَمْ يَشْكُرِ الْخَالِقَ"

در این لحظه که با یاری از جانب ذات مقدس حضرت احدیت، این پایان نامه به پایان رسید، بر خود لازم می بینم که از زحمات اساتید گرامی جناب آقای دکتر علیرضا حیدرزادگان (استاد راهنما) و جناب آقای دکتر بهمن زندی (استاد مشاور) و تمام کسانی که در تمام مراحل پژوهش مرا یاری کرده اند خصوصا برادر بزرگوارم جناب آقای ناصر ناستی زایی (دانشجوی دکترای مدیریت آموزشی دانشگاه تهران) تشکر و قدردانی نمایم و برای نامبردگان آرزوی توفیق و سرافرازی را از خداوند منان خواستارم.

مقایسه پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوزبانه و یک زبانه مقطع ابتدایی شهر سراوان (۸۹-۱۳۸۸)

چکیده

مقدمه

در جهان کنونی پدیده دوزبانگی امری عادی است و یافتن کشوری که در بین گویشگران آن حداقل دو زبان وجود نداشته باشد تقریباً امری محال به نظر می رسد. دوزبانگی عبارت از حالتی است که، فرد به زبان دیگری غیر از زبان مادری خود آموزش می بیند. تحقیق حاضر با هدف مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان دوزبانه (بلوچ-فارس) و یک زبانه (فارس) پایه اول ابتدایی شهر سراوان (در دروس املاء و فارسی) انجام گرفته است.

روش تحقیق

تحقیق حاضر تحقیق توصیفی از نوع علی-مقایسه‌ای است که جامعه آماری آن تمام دانش آموزان مشغول به تحصیل در پایه اول مدارس ابتدایی شهر سراوان در سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸ می باشد که حجم جامعه آماری دانش آموزان ۷۴۰ نفر (۳۴۱ نفر دانش آموز پسر و ۳۹۹ نفر دانش آموز دختر) می باشد که به صورت نمونه گیری طبقه-ای- تصادفی تعداد ۲۶۰ دانش آموز (۱۲۰ نفر دانش آموز پسر و ۱۴۰ نفر دانش آموز دختر) مورد مطالعه قرار گرفتند. ابزار جمع آوری اطلاعات ۲ آزمون پیشرفت تحصیلی در دروس املاء و فارسی از نوع معلم ساخته بود. برای بررسی و تجزیه و تحلیل داده ها از دو نوع روش آماری (۱) آمارتوصیفی (فراوانی، درصد و جدول) و (۲) آماراستنباطی (آزمون T برای گروه‌های مستقل با کمک نرم افزار کامپیوتری SPSS) استفاده شده است.

یافته های تحقیق

- ۱) دانش آموزان دختر دوزبانه نسبت به دانش آموزان دختر یک زبانه عملکرد تحصیلی پایین تری در هر دو درس املاء و فارسی دارند.
- ۲) دانش آموزان پسر دوزبانه نسبت به دانش آموزان پسر یک زبانه عملکرد تحصیلی پایین تری در هر دو درس املاء و فارسی دارند.
- ۳) بین عملکرد تحصیلی دانش آموزان دختر و پسر دوزبانه در هر دو درس املاء و فارسی تفاوت معناداری وجود ندارد.
- ۴) بین عملکرد تحصیلی دانش آموزان دوزبانه پیش دبستانی رفته و نرفته در هر دو درس املاء و فارسی تفاوت معناداری وجود ندارد.
- ۵) بین عملکرد تحصیلی دانش آموزان دوزبانه با والدین با سواد و بی سواد در هر دو درس املاء و فارسی تفاوت معناداری وجود ندارد.
- ۶) دانش آموزان دوزبانه نسبت به دانش آموزان یک زبانه عملکرد تحصیلی پایین تری در هر دو درس املاء و فارسی دارند.

نتیجه گیری

با توجه به محرز شدن برتری دانش آموزان یک زبانه در مقایسه با دانش آموزان دوزبانه جهت کاهش مشکلات دانش آموزان دوزبانه پیشنهاد می گردد:

- ۱- آموزش و پرورش سیاست هایی را اتخاذ کند که کودکان در ابتدا بتوانند در زبان اول به توانش کافی و تسلط لازم دست یابند و سپس به یادگیری زبان دوم پردازند.

۲ - در پایه اول ابتدایی از معلمان مجرب بومی استفاده شود.

۳ - تدوین برنامه درسی آموزش زبان فارسی در مناطق چند زبانه با توجه به ویژگی های محلی و منطقه

ای برای توسعه زبان فارسی ضروری به نظر می رسد.

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات تحقیق

مقدمه.....	۱۶
بیان مسئله.....	۱۷
اهداف کلی تحقیق.....	۲۰
اهداف ویژه تحقیق.....	۲۰
فروضیات تحقیق.....	۲۱
اهمیت و ضرورت تحقیق.....	۲۲
متغیرهای تحقیق و تعاریف عملیاتی آن ها.....	۲۴

فصل دوم: ادبیات و پیشینه تحقیق

مقدمه.....	۲۷
رشد زبان.....	۲۷
صداهای قبل از تکلم.....	۲۸
اولین کلمه ها.....	۲۹
اولین جمله ها.....	۳۰
مرور کوتاهی بر رشد زبان.....	۳۱

- ۳۱.....بیش گستری و کم گستری.....
- ۳۲.....زبان مجازی.....
- ۳۲.....آگاهی فرازبانی.....
- ۳۳.....ویژگی های کلی زبان.....
- ۳۵.....نظرات اندیشمندان درباره رشد و یادگیری زبان.....
- ۳۶.....نظریه ی رفتارگرایانه و یادگیری زبان.....
- ۳۶.....نظریه ی شناخت گرایی و یادگیری زبان.....
- ۳۶.....نظریه تجربه گرایان.....
- ۳۷.....نظریه عقل گرایان.....
- ۳۸.....نظریه اسکینر.....
- ۳۸.....نظریه باندورا.....
- ۳۸.....نظریه چامسکی.....
- ۳۹.....نظریه ویگوستکی.....
- ۳۹.....نظریه پیازه.....
- ۴۰.....تعاریف و مفاهیم دوزبانگی.....
- ۴۳.....دوزبانگی در جهان.....
- ۴۵.....نظریه های یادگیری زبان دوم.....

۴۵	نظریه تطابق.....
۴۵	نظریه تباین.....
۴۵	نظریه تحلیل و بررسی خطاها.....
۴۶	نظریه نظام کنترل.....
۴۶	نظریه زبان مرحله ای.....
۴۶	نظریه ی قدرت ارتباط.....
۴۷	نظریه ی تحلیل هم زمانی زبان شناختی.....
۴۷	نظریه ی یادگیری اجتماعی - فرهنگی.....
۴۹	روش های دو زبانه شدن.....
۵۰	انواع خانواده های دوزبانه.....
۵۲	دوزبانگی بر حسب کاربرد و نقش.....
۵۲	دوزبانگی در روان شناسی زبان.....
۵۳	علل دوزبانگی.....
۵۴	دوزبانگی افزایشی و دوزبانگی کاهشی.....
۵۵	نقش زبان اول در آموزش.....
۵۶	نظام آموزشی و پیامدهای شناختی، عاطفی دوزبانگی.....
۵۹	آموزش زبان دوم و آموزش دوزبانه.....

۶۰	انواع مختلف آموزش دوزبانه
۶۱	تدابیر مراکز آموزشی در برخورد با پدیده دوزبانگی
۶۲	معایب و مزایای دوزبانگی
۶۴	معرفی مختصر شهرستان سراوان
۶۸	پیشینه علمی تحقیق
۷۵	نقد و بررسی پژوهش های انجام شده

فصل سوم: روش تحقیق

۷۸	مقدمه
۷۸	روش تحقیق
۷۸	جامعه و نمونه آماری
۸۱	ابزار جمع آوری اطلاعات
۸۱	روش های آماری بررسی و تجزیه و تحلیل داده های تحقیق

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده های تحقیق

۸۳	مقدمه
۸۴	تحلیل استنباطی داده های تحقیق

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

۹۷	مقدمه
----	-------	-------

۱۰۳	محدودیت های تحقیق.....
۱۰۴	پیشنهادات.....
۱۰۷	منابع.....
	ضمایم.....
۱۱۶	آزمون پیشرفت تحصیلی درس فارسی.....
۱۱۷	آزمون پیشرفت تحصیلی درس املاء.....
۶۵	جدول شماره ۱) آمار جمعیت شهرستان سراوان.....
۶۶	جدول شماره ۲) میزان نرخ بیکاری و اشتغال در شهرستان سراوان.....
۶۷	جدول شماره ۳) میزان نرخ سواد در شهرستان سراوان.....
۷۹	جدول شماره ۴) حجم جامعه آماری دانش آموزان به تفکیک جنسیت، نوع مدرسه و گویش.....
۸۰	جدول شماره ۵) حجم نمونه دانش آموزان به تفکیک جنسیت، نوع مدرسه و گویش.....
۸۳	جدول شماره ۶) وضعیت دموگرافیکی آزمودنی ها.....
۸۴	جدول شماره ۷) مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان دختر دوزبانه و یک زبانه در درس املاء.....
۸۵	جدول شماره ۸- مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان دختر دوزبانه و یک زبانه در درس فارسی.....
۸۶	جدول شماره ۹- مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان پسر دوزبانه و یک زبانه در درس املاء.....
۸۷	جدول شماره ۱۰- مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان پسر دوزبانه و یک زبانه در درس فارسی.....
۸۸	جدول شماره ۱۱- مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان دختر و پسر دوزبانه در درس املاء.....
۸۹	جدول شماره ۱۲- مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان دختر و پسر دوزبانه در درس فارسی.....
۹۰	جدول شماره ۱۳- مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان دوزبانه در درس املاء بر اساس سابقه دوره پیش دبستانی.....

- جدول شماره ۱۴- مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان دوزبانه در درس فارسی بر اساس سابقه دوره پیش دبستانی.....۹۱
- جدول شماره ۱۵- مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان دوزبانه در درس املاء بر اساس تحصیلات والدین.....۹۲
- جدول شماره ۱۶- مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان دوزبانه در درس فارسی بر اساس تحصیلات والدین.....۹۳
- جدول شماره ۱۷- مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان دوزبانه و یک زبانه در درس املاء.....۹۴
- جدول شماره ۱۸- مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان دوزبانه و یک زبانه پایه اول در درس فارسی.....۹۵

فصل اول: کلیات تحقیق

مقدمه

بشر همواره برای برقراری ارتباط در جوامع از وسایل و ابزارهای مختلفی سود می‌جسته که در این میان زبان مهمترین ابزار و وسیله‌ی او به شمار می‌آید. زبان ابزاری طبیعی برای منظم کردن اندیشه و نیز ارتباط میان افراد انسان است. انسان به وسیله‌ی زبان اندیشه و شناخت خود را سازمان می‌دهد و نیز از راه آن، اندیشه‌ی خود را به دیگران منتقل می‌سازد. زبان یک نهاد اجتماعی است، بدین معنی که افراد یک اجتماع به منظور آگاهی از مقاصد و نیت یکدیگر و برای برقراری ارتباط با همدیگر عناصر آن را برقرار کرده‌اند. زبان نه تنها مهمترین وسیله‌ی ارتباطی بشر بلکه پایه‌ی اغلب نهادهای دیگر اجتماعی نیز می‌باشد و به دلیل سرشت اجتماعی خود هماهنگ با اختلاف اجتماعات، مختلف است. به سخن دیگر، با اینکه این نهادها در همه‌ی اجتماعات بشری وجود دارد و وظیفه و نقش آن در همه جا یکسان است، شکل آن الزاما در همه‌ی جوامع یکسان نیست و نحوه‌ی عمل آن در هر اجتماع دیگر آشکارا تفاوت دارد، به طوری که هر شکلی از زبان فقط در میان افراد جماعتی معین می‌تواند وظیفه‌ی برقراری ارتباط و تفاهم را به جای آورد (هوشمند، ۱۳۸۶).

در یک بیان ساده زبان وسیله ارتباطی بین انسانها است؛ که این ارتباط در سطح خرد شامل کنشهای اجتماعی نمادی گشته، که بصورت مستقیم و غیر مستقیم میان افراد شکل می‌گیرد؛ در سطح کلان شامل یکسری از اندیشه‌ها و میراث فرهنگی و تمدن بشری شده که در میان نسل‌های یک جامعه انتقال فرهنگی و اشاعه یافته است. از دیدگاه علوم اجتماعی و فرهنگی زبان یک محصول اجتماعی و فرهنگی است. لذا زبان یکی از پدیده‌های خاص زندگی اجتماعی انسان است و آن چنان در تار و پود زندگی روزانه ما تنیده شده که همچون خواب و خوراک بسیار بدیهی جلوه می‌نماید. برای درک اهمیت زبان کافی است تصور کنیم که زبان از جامعه انسانی گرفته شود. به خوبی می‌توان در چنین تصویری دریافت که تمدن و فرهنگ بشر نابود می‌گردد.

در جامعه های زبانی، بویژه در اجتماعات بزرگ شهری همیشه افراد یک زبانه نبوده و ممکن است که برخی از آنان به بیش از یک زبان آشنایی داشته باشند. انسان امروز به یاری ارتباطات در دهکده ای جهانی با سایر ملل تعاملی نزدیک از هر زمان یافته است، که پیوند ملل مختلف را با یک زبان ضروری می سازد. بنابراین دوزبانگی^۱ و چندزبانگی به عنوان پدیده ای جهانی توجه محققین علوم مختلف را از ابتدای قرن بیستم به خود جلب کرده است. در کشور ایران نیز دوزبانگی پدیده ای فراگیر است به گونه ای که گستردگی جغرافیایی، منجر به رشد زبان های متفاوت گردیده است. بنابراین تحقیق و بررسی پیرامون معایب و مزایای ناشی از دو زبانگی ضروری به نظر می رسد.

در سیستم آموزشی کشور ایران کودکان دوزبانه در بدو ورود به مدرسه مجبور هستند تا با زبان فارسی مسائل را حل کنند، به دلیل ناتوانی در درک مطالب به زبان فارسی یا بیان ذهنیات خود در قالب این زبان، همواره در معرض افت تحصیلی، کاهش فرصت های تحصیلی و ترک تحصیل قرار دارند (افتخاری و همکاران، ۱۳۸۴ ص ۲). بررسی مطالب ارائه شده در رابطه با پدیده دو زبانگی نشان می دهد که دانش آموز موضوع اصلی و محوری در فرایند یادگیری این مناطق می باشد و بی توجهی به ماهیت واقعی دانش آموز دوزبانه موجبات افت تحصیلی وی را فراهم خواهد نمود.

بیان مسئله

دو زبانگی پدیده ای است که عموماً در آن گروه های زبانی گوناگون در جوار یکدیگر به ویژه در جوار گروهی که زبان غالب را دارند و در یک منطقه، اقلیم یا سرزمین در کنار یکدیگر زندگی می کنند بوجود می آید. ایران

¹ - Billinsuligim

سرزمین پهناوری است که در آن گروه های زبانی گوناگون به سر می برند. البته یکی از عوامل اصلی ایجاد و همبستگی بین این گروه ها، زبان فارسی است (یزدانی اصل، ۱۳۷۸).

دو زبانیگی به معنای داشتن و به کار بستن دو یا چند زبان متفاوت است بطوری که فرد بتواند از هر زبان بر حسب مورد برای نیازهای ارتباطی خود استفاده کند. دو زبانیگی استفاده عادی و روزمره از دو زبان یا بیشتر اطلاق می شود و کودکان دو زبانه کودکانی هستند که در زندگی روزمره خود (خانه و مدرسه) نیازمند استفاده از دو زبان هستند (گروسجین، ۱۹۹۲).

معمولاً دوزبانیگی به دو شیوه طبیعی یا آموزشی در جوامع رواج پیدا می کند. در دو زبانیگی طبیعی، فرد از آغاز تولد و یا در طول رشد خود در یک خانواده و یا یک جامعه زندگی می کند و بدون هیچگونه آموزشی رسمی از دو زبان بهره مند می شود و در نتیجه در هر دو زبان توانایی درک و کاربرد ارتباطی بدست می آورد. در واقع در این موقعیت ممکن است هر دو زبان برای فرد در حکم زبان مادری تلقی شوند. دو زبانیگی دوران کودکی در ایران عمدتاً از نوع آموزشی است که در آن زبان فارسی نقش مهم آموزش و فرهنگی دارد. کودک پس از فراگیری زبان مادری، به دلایل آموزشی و فرهنگی با زبان فارسی تماس پیدا می کند و دو زبانه می شود.

یکی از متغیرهای مهم و موثر محیطی که می تواند در پیشرفت تحصیلی دانش آموز دخالت داشته باشد پرورش یافتن کودک در خانواده دوزبانه است. مطالعات پیشین تاثیر پرورش یافتن کودک در محیط های دوزبانه را بر توانایی شناختی آنان منفی ارزیابی کرده و به آن به دیده عاملی بازدارنده در تحول شناختی کودکان نگریسته اند اما مطالعات اخیر نشان داده اند که این عامل نه تنها تاثیر منفی بر تحول و کسب تواناییهای شناختی این افراد ندارد، بلکه

² - Grosjean

اثربخش هم دارد (مارش و مکی^۳، ۱۹۷۸، تیلور، ۱۹۷۴، دورنیک، ۱۹۶۹) بدین معنا که یادگیری زبان دوم در کودکی، با افزایش توانایی های شناختی و فرایندهای ذهنی این کودکان همراه بوده است (بوچنر^۴، ۱۹۹۶، هاکوتا و دیاز^۵، ۱۹۸۵، دیاز^۶، ۱۹۸۵).

اما علاوه بر داشتن مزایای دو زبانی^۶ در زمینه رشد شناختی کودکان، شواهد نشان می دهد در زمینه پیشرفت تحصیلی خصوصا در سال های آغازین آموزش، دانش آموزان دو زبانه همواره با مشکل مواجه می باشند: کودکی که همیشه به یک زبان در محیط خانوار تکلم نموده است حال خود را با گونه نیمه رسمی آن زبان که متفاوت با زبان مادری است می بیند. کودکان در سنین ۷-۸ سالگی در مرحله تفکر عملیات عینی بوده و با جایگزین کردن زبان جدید با زبان مادری نیاز به مراحل پیچیده تری از شناخت و رشد آن نیاز دارند. لذا در درک و فهم و کاربرد آموزش های معلم خویش دچار کندی اختلال می شوند و از دیگر دوستان یک زبانه خود عقب می مانند که این امر خود باعث افت تحصیلی دانش آموزان در سالهای اولیه و بر چسب هایی مانند: کودن و ... از بین رفتن حس اعتماد به نفس دانش آموز می شود، در حالی که همین دانش آموز در زمینه های دیگر دارای استعداد های دیگر می باشد.

باتوجه به اینکه در شهرستان سراوان^۷ (از مناطق استان سیستان و بلوچستان) دانش آموزان دوزبانه (که دارای زبان مادری بلوچی می باشند) در بدو ورود به مدرسه مجبور به حل مسائل به زبان فارسی هستند در معرض خطر افت تحصیلی قرار می گیرند، بنابراین انجام تحقیقات گسترده در رابطه با توانش های زبانی کودکان دوزبانه این منطقه در رابطه با زبان فارسی ضروری به نظر می رسد.

³ - Marsh & Maki

⁴ - Bochner

⁵ - Hakuta & Diaz

⁶ - Bilingualism

^۷ - در فصل دوم بطور اجمالی شهرستان سراوان توصیف می گردد.

اهداف تحقیق

الف) اهداف کلی تحقیق

مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان دوزبانه (بلوچ-فارس) با دانش آموزان یک زبانه (فارس) مشغول به تحصیل در پایه اول مدارس ابتدایی شهر سراوان.

ب) اهداف ویژه تحقیق

- ۱) مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان دختر دوزبانه و یک زبانه در درس املاء.
- ۲) مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان دختر دوزبانه و یک زبانه در درس فارسی.
- ۳) مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان پسر دوزبانه و یک زبانه در درس املاء.
- ۴) مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان پسر دوزبانه و یک زبانه در درس فارسی.
- ۵) مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان دختر و پسر دوزبانه در درس املاء.
- ۶) مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان دختر و پسر دوزبانه در درس فارسی.
- ۷) مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان دوزبانه در درس املاء با توجه به طی دوره پیش دبستانی.
- ۸) مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان دوزبانه در درس فارسی با توجه به طی دوره پیش دبستانی.
- ۹) مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان دوزبانه در درس املاء با توجه به تحصیلات والدین.
- ۱۰) مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان دوزبانه در درس فارسی با توجه به تحصیلات والدین.
- ۱۱) مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان دوزبانه و یک زبانه در درس املاء.
- ۱۲) مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان دوزبانه و یک زبانه در درس فارسی.